
FORMING ENTREPRENEURIAL CULTURE IN THE STUDENTS, THROUGH TRAINING IN SCHOOL COMPANY

Diana Mitova

South-West University "Neofit Rilski" Blagoevgrad, Republic of Bulgaria, didimitova2006@abv.bg

Krassimir Mitrev

South-West University "Neofit Rilski" Blagoevgrad, Republic of Bulgaria, kr.mitrevzpg@gmail.com

kr.mitrev@swu.bg

Abstract: This article focuses on the opportunities offered by training in a school company to form an entrepreneurial culture and nurture entrepreneurial spirit, motivation for success and achievement of goals. Within a school company, students gain initiative and entrepreneurship, build the ability to turn ideas into reality, develop qualities such as organizing, creativity, imagination and confidence in their own abilities and capabilities. Special attention is paid to the role of the teacher in the successful functioning of the teaching company - a mentor, which stimulates the creativity and innovation of learners and their ability to independently plan and manage projects with entrepreneurial focus.

Keywords: Entrepreneurial culture, Technology culture, teaching Company, "Learning by doing". Make a contribution for further development of the project.

ФОРМИРАНЕ НА ПРЕДПРИЕМАЧЕСКА КУЛТУРА У УЧЕНИЦИТЕ, ЧРЕЗ ОБУЧЕНИЕТО В УЧЕБНАТА КОМПАНИЯ

Диана Митова

Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград, България didimitova2006@abv.bg

Красимир Митрев

Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград, България kr.mitrevzpg@gmail.com

kr.mitrev@swu.bg

Резюме: В настоящата статия се акцентира върху възможностите, които предоставя обучението в Учебна компания, за формиране на предприемаческа култура и възпитаване в предприемачески дух, мотивация за успех и постигане на целите.

В рамките на Учебна компания, учениците придобиват инициативност и предприемчивост, изграждат способност да превръщат идеите си в реалност, развиват качества като организираност, креативност, въображение и увереност в собствените сили и възможности. Специално внимание се отделя на ролята на учителя за успешното функциониране на учебната компания - на фасилитатор и ментор, който стимулира творчество и новаторство на учащите и тяхната способност самостоятелно да планират и управляват проекти с предприемаческа насоченост.

Ключови думи: предприемаческа култура, технологична култура, учебна компания, „обучение чрез правене“.

1. УВОД

Изучаването на съвременното предприемачество и на неговата култура е свързано със съвместните усилия на икономисти, социолози, психолози, експерти в областта на културата и образованието. Поведенческата промяна на европейското общество към предприемачеството преминава през проучване на добрите и успешни практики в тази насока. Европейската комисия предложи плана за действие „Предприемачество 2020 г.“ като форма за насърчаване на културата на предприемачество и иновативност, която да даде възможност за възраждане на икономиките и създаване на истински „европейски предприемачески дух“, способен да мобилизира общество за изпълнението на признати от всички цели. Европейския икономически и социален комитет (ЕИСК) подкрепи усилията за насърчаване и образование в сферата на предприемачеството, като ключов елемент за постигане на необходимата културна промяна в обществото. Важно изискване е това насърчаване да започне с първите години в училище. (8, 4-6)

Според европейската компетентностна рамка (EntreComp framework) предприемачеството е трансверсално (преносимо) умение, което се отнася за всички сфери на живота: от грижата за личностно развитие до активно гражданско участие. Понятието предприемачество има много широк обхват от значения.

Според Израел Кирцнер, предприемачът е преди всичко иноватор. За него няма друга отличителна характеристика освен будния ум и изобретателността, умението му да открива възможностите на пазара и способността му да води пазара към равновесие. (9)

Предприемаческата култура е част от общата и технологичната култура на човека. Един от най-ефективни работещите инструменти в обществото за създаване и разпространяване на предприемаческа култура е "добрият пример". Образците, които западната предприемаческа култура създава и разпространява, играят ролята на провокатор за младите и образец за подражание. По тази причина имената на Х. Форд, Бил Гейтс и хиляди други американски предприемачи не само дават представа за неограничените възможности на упоритостта, комбинативността и изобретателността на човешкия ум, но и са конкретен пример за подражание за младите хора. (2)

Преподаването и ученето на предприемачество включва формирането на знания, умения, нагласи и личностни качества, подходящи за възрастта и степента на развитие на учениците. Учебната компания е начин на запознаване на учащите с добри предприемачески практики и въвеждане в свободната пазарна инициатива.

Обучението в предприемачество включва дейности по повишаването на информираността на учениците за възможността за кариера чрез самонаемане, "обучение чрез правене", например посредством управление на малко предприятие; специфично обучение как да се създаде собствен бизнес (особено в професионалните училища). В този смисъл можем да говорим за формиране на начални компоненти на предприемаческа култура, чрез обучение в дух на предприемачество в рамките на учебна компания.

2. ПРЕДПРИЕМАЧЕСКАТА КУЛТУРА - В ЦЕНТЪРА НА ОБУЧЕНИЕТО ПО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО

Качества като инициативност и предприемчивост са седмата от осемте ключови компетентности, определени с Европейската референтна рамка. Формирането на предприемаческа култура се разглежда в контекста на възпитаването на качествата инициативност, предприемчивост, отговорност и възпитаването на находчивост и стремеж към иновации. Европейската комисия разглежда обучението по предприемачество като средство, което помага на младите хора да бъдат по-предприемчиви. Акцентира се върху „насърчаването на предприемаческата компетентност, творчеството и инициативността, например чрез насърчване на възможности пред учещите за придобиване на практически опит в областта на предприемачеството поне веднъж в рамките на училищното образование“. (7)

Ако приемем, че предприемаческата култура е съвкупност от особени ценности, символи, умения, техники, технологии, примери, ритуали и практики, носещи знание за определена предприемаческа дейност, то образователната система има функцията да натрупва, обобщава, пренася и предоставя това знание. Изграждането на предприемаческа култура у учениците обхваща следните компоненти:

- Изграждане на икономическа, управленска и информационна грамотност у учащите;
- Формиране на предприемачески модели на поведение.

В основното образование, обучението в предприемачество има за цел да формира у учениците личностни качества като креативност, инициативност и независимост, които допринасят за развитието на предприемачески нагласи, полезни за техния живот и всяка трудова дейност. В този образователен етап, обучението осигурява първоначални знания и контакт със света на бизнеса и определено разбиране за ролята на предприемачите в обществото. Дейностите включват работа по проекти, учебни игри, проиграване на примерни ситуации, посещения в местни фирми и предприятия.

В първи гимназиален етап, акцентът се поставя върху изграждането на предприемачески компетентности, чрез :

- Осъзнаване ролята на технологиите за решаване на проблеми в предприемаческата дейност и за осъществяване на собствена идея;
- Активизиране инициативността и предприемчивостта на учащите се;
- Мотивиране за осъществяване на информиран избор за кариера;
- Осъзнаване на възможностите за кариерно развитие и избор на подходяща профилирана подготовка във втори гимназиален етап;
- Разширяване на знанията, осигуряващи икономическа и финансова грамотност;
- Развиване на предприемачески умения за стартиране на собствен бизнес в условията на свободната стопанска инициатива. (6)

Основната цел на *профилираното обучение по предприемачество* е да формира икономическа култура, управленски умения, компетентности и модели на поведение в областта на предприемачеството. Обучението е насочено към овладяване на базисни знания, умения и отношения, свързани с

предприемачеството и кариерното ориентиране. Цели се формиране на предприемаческа култура у учениците като част от тяхната обща култура. В резултат на профилираната подготовка по предприемачество учениците формират и усъвършенстват способностите си за самооценка и оценка в рамката на цялостен модел на индивидуално и групово поведение. Този модел осигурява основа за решаването на задачи в областта на предприемаческата дейност и кариерното развитие.

Чрез профилираната подготовка учениците: (3)

- изграждат доверие в себе си чрез поемането на отговорност;
- развиват своята изобретателност и креативност чрез подходящи методики на обучение, съобразени с тяхната възраст;
- надграждат важни умения, като вземането на информирано решение, способността да се работи в екип, решаването на проблеми, създаването на партньорски мрежи.

3. СЪЩНОСТ И ПРЕДИМСТВА НА ОБУЧЕНИЕТО В УЧЕБНА КОМПАНИЯ

В Плана за действие „Предприемачество 2020“, Област на действие № 3 - "Укрепване на предприемаческата култура в Европа за растежа на едно ново поколение от предприемачи", са включени мерки, свързани с насърчаване и популяризиране на предприемачеството в България. Европейската комисия, подчертава необходимостта обучението по предприемачество да намери място във всички сектори на образованието, включително самостоятелното учене. Държавите членки се призовават да осигурят на всички млади хора практически предприемачески опит преди завършване на задължителното образование, като се наблюдава на важноста от практическите упражнения в образованието и обучението. (5)

Много добри възможности за практически ориентирано към съвременния бизнес и предприемаческо обучение, предоставя дейността на учениците, реализирана в рамките на Учебната компания в гимназиалния етап на общото средно и професионално образование. Прилагането на метода „учебна компания“ има за цел:

- Да се развият предприемачески и бизнес умения в различни етапи на обучение и да се формират компоненти на предприемаческа култура;
- Да се насърчи използването на чужди езици;
- Да се избегне отпадането от училище, да се засили мотивацията за учене;
- Да се изградят умения за учене през целия живот.

Предимството което дава учебната компания е възможността учениците да развият основни умения, като: междуличностни умения; съвместна дейност, работа в екип; управление на времето; умения за планиране и организиране на дейността.

В рамките на обучението в Учебна компания, 15-19 - годишните ученици се научават как да материализират своята идея за бизнес в реално предприятие, което управляват в рамките на една учебна година. По време на обучението младежите стават акционери в собствената си компания като инвестират минимален капитал, избират борд на директорите и президент, който ги управлява. През учебната година те реализират избория от тях продукт/услуга и трябва да го предложат на крайния клиент, като осъществят продажби в рамките на учебното заведение.

Обучението в Учебна компания помага на младите хора да разберат собствените си силни страни, да открият своите таланти, възможности за обучение и перспективи за заетост. Важно е обучаваните да получат необходимата информация по отношение на специфичните си нужди и образователни потребности в посока бъдещото си кариерно развитие. По отношение на подборът на обучаваща методика в рамките на учебна компания, могат да се използват различни интерактивни методи - наставничество, کوچинг, индивидуални насоки, стаж и др. Чрез сътрудничество с реалната работна среда, се осигурява възможност на ранен етап младите хора да се срещнат със света на труда. „Реалната“ работна среда се допълва и с провеждането на посещения и кратки стажове в предприятията, които помагат на учениците да разберат изискванията за работа и очакванията на работодателите. В учебната компания се надграждат усвоените знания и умения с предприемаческа насоченост, повишава се желанието на учениците за бъдещо кариерно развитие и стремеж към учене през целия живот. Учениците участват активно в процеса на обучение и в дейностите по вземане на решения, като по този начин се повишава мотивацията, инициативността, креативността и чувството им за отговорност. Ученето се преживява като естествен процес, предимно чрез взаимодействие.

Друго предимство на учебната компания е, че тя повишава мобилността на учениците, подпомага межкултурното взаимодействие в екипа и приемане на многообразието. Чрез взаимодействието си с ученици в други страни, те осмислят културните различия, упражняват комуникации на чужд език, по-бързо се адаптират и се чувстват по-добре подготвени за справяне в бързо променящия се свят.

4. ПОДГОТОВКА НА ПРЕПОДАВАТЕЛИТЕ ЗА ОСИГУРЯВАНЕ НА КАЧЕСТВЕНО ОБУЧЕНИЕ В УЧЕБНА КОМПАНИЯ

Качеството на преподаване и компетенциите на учителите са определящ фактор за успешното функциониране на учебната компания. На преподавателите са необходими следните умения: да могат да идентифицират различните стилове на учене и потребностите на учениците, да прилагат методи, фокусирани върху ученика, да разрешават конфликти и да насърчават положителен климат в класната стая. За да вдъхновят своите ученици и да им помогнат да развият предприемчивост, учителите е важно да притежават широка гама от творчески и предприемачески умения, нуждаят се от училищна среда, която насърчава творчеството и поемането на риск, а грешките се възприемат като възможност за учене.(4, 2 -7)

Учителите, ръководители на учебна компания, приемат различни роли - на ментор, фасилитатор, медиатор и др. Фасилитирането поставя акцент върху учениците и тяхното учене. Неговата основна цел е да промени ролята на ученика от зависим в проактивен, който разчита на себе си. Чрез осигуряване на дейности, които ангажират ученика, той става мотивиран и съпричастен към дейността на своята учебна компания, а неговата индивидуална роля допринася за нейния успех. Развитието на предприемачески умения изисква използване на активни методи, които да ангажират учениците да изявят своя творчески потенциал. Ръководителят на учебна компания не може да учи на предприемчивост, ако самият той не е предприемчив. Той реализира интердисциплинарно обучение, умело управлява групови и екипни взаимодействия, осигурява пространство за многообразие на мнения, отговори и решения в хода на учебния процес. Обучението по предприемачество в рамките на учебна компания, включва изграждане на предприемачески нагласи, знания и умения, които позволяват на ученика „да превърща идеите в действия“. В качеството си на наставник, учителят подпомага индивидуалния учебен процес на учениците и стимулира личностното им развитие.

В дидактическата концепция за обучение в учебна компания, ролята на учителя и ученица значително се различават от тези в традиционния учебен процес. Учителят може да е управител на фирмата, като насочва учениците в качеството си на служители да изпълняват бизнес плановете на учебната компания. Той изпълнява ролята на водач или съветник на „служителите“ на компанията, т.е. на учениците. Този различен, практически ориентиран подход на обучение изисква също така инфраструктурата и мрежата на учебната компания да бъдат създадени и управлявани така, че да осигуряват максимална близост до реалната практика и оттам ефективност на обучението.

Обучението в рамките на учебна компания изисква добре изградена материална база за осигуряване на учебния процес, като зали, учебно-технически средства (компютри в мрежа, учебен и приложен софтуер, мулти медия и др.). По-голямата част от учебниците, учебните помагала и методическите пособия се осигуряват от Джуниър Ачийвмънт България и са одобрени от МОН. Преподавателите се нуждаят от ефективно обучение и непрекъсната подкрепа като инструменти за обмен на добри практики, методики и ресурси, създаване на ефективни мрежи за подпомагане. (1,33); (10)

5. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Учебната компания е успешен метод, защото позволява обучението да се провежда в среда, която вдъхновява, мотивира и ангажира учащите. Ученето чрез правене се възприема с интерес, обучаваните търсят варианти и решават проблеми от реалния живот, анализират ситуации, осъзнават, че допуснатите грешки в симулираната среда нямат фатално значение, но получават уроци за последствията в реалния живот.

Ролята на учебната компания е огромна за развитието на личностните и социални умения, които в днешно време са много актуални. Основната цел на обучението чрез учебно предприятие е в края на курса учениците да формират предприемаческа култура и придобият професионална, информационна, дигитално-медийна, презентационна, комуникационна грамотност, социална и личностна компетентност за успешна професионална реализация. Съществуват все повече доказателства за положителния ефект от обучението по предприемачество в рамките на учебна компания. Младежите развиват по-предприемаческа нагласа, намират работа по-рано след завършване на образованието си. И най-важното - отключването на мотивацията и хъса да преодоляват трудностите, да продължават да се учат и развиват в бъдеще.

ЛИТЕРАТУРА

Изграждане на предприемаческо мислене и компетентности в ЕС Интелигентен наръчник за насърчаване и подпомагане на обучението по предприемачество за младежи с помощта на структурните фондове на ЕС. Европейски съюз, 2012 г. http://publications.europa.eu/resource/cellar/0b119b3e-e072-42e3-b3c5-a2746d386933.0007.02/DOC_1

Култура на предприемачеството или защо и как общата стопанска култура влияе върху предприемачите
<https://drugi.dokumentite.com/art/kultura-na-predpriemachestvo-ili-zashto-i-kak-obshtata-stopanska-kultura-vliqe-vyrhu-predpriemachite/87983/p2>

Наредба № 7 от 11.08.2016 г. за профилираната подготовка Обн. - ДВ, бр. 67 от 26.08.2016 г., в сила от 26.08.2016 г. Издадена от министъра на образованието и науката.

https://www.mon.bg/upload/2337/naredba_7_11.08.2016_profilirana_podgotovka.pdf

Обучение по предприемачество: Ръководство за специалисти по подготовка на учители. Европейски съюз, 2014 г ISBN 978-92-79-30905-2 doi:10.2769/50629

<http://library1.ue-varna.bg:7480/ft/KNG/F0031024.PDF>

План за действие "Предприемачество 2020 - България", приет с Протокол №46 от 11 Ноември 2015 г. на Министерския съвет) <https://www.mi.government.bg/bg/themes/plan-za-deistvie-predpriemachestvo-2020-balgariya-1612-442.html>

Плачков, С. и колектив Книга за учителя по технологии и предприемачество за 9 клас Издателска къща АНУБИС, Издателство БУЛВЕСТ 2000, Фондация ДЖУНИЪР АЧИЙВМЪНТ БЪЛГАРИЯ, 2018

Препоръка на Съвета от 22 май 2018 година относно ключовите компетентности за учене през целия живот (текст от значение за ЕИП) (2018/С 189/01) [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=EN)

Становище на Европейския икономически и социален комитет относно „Съобщение на Комисията – План за действие „Предприемачество 2020 г.“ Възраждане на предприемаческия дух в Европа“ COM(2012) 795 final. Европейски икономически и социален комитет, INT/679 План за действие „Предприемачество 2020 г.“ Брюксел, 23 май 2013 г.

http://www.knsb-bg.org/pdf/490/Plan_za_deystwie-Predpriema4estwo2020.pdf

Учебно помагало по предприемачество. Проект „Знанието – предпоставка за успешен бизнес.“

http://www.kotel-bg.designmyweb.biz/documents/pred_chol.pdf

<http://www.company.jabulgaria.org>